

Acta Beregsasiensis
2010/3

Acta Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

A Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

2010
IX. évfolyam, 3. kötet
Том ІХ, № 3
Volume IX, № 3

УДК 001.2

ББК 72

A-19

Az Acta Beregsasiensis a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos kiadványa. Jelen kötet a 2010-es év második felének magyar, ukrán és angol nyelvű tanulmányait foglalja magába. Az intézmény tanárai, hallgatói, valamint külföldi tudósok munkáit publikáló kötet a történelem, a nyelvtudomány, az esztétika, a pedagógia, a biológia, a gazdaság és más tudományágak különböző területeit öleli fel.

www.kmf.uz.ua/hun114/index.php/kiadvanyaink/110-a-ii-rakoczi-ferenc-karpataljai-magyar-fiskola-tudomanyos-evkoenyve

SZERKESZTÉS: Kohut Attila, Penckófer János

KORREKTÚRA: G. Varcaba Ildikó

TÖRDELÉS: Garanyi Béla

BORÍTÓ: *K&P*

A KIADÁSÉRT FELEL: dr. Orosz Ildikó, dr. Soós Kálmán

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

A kiadvány megjelenését a

támogatta

ISBN: 978-966-2595-07-9

© A szerzők, 2010

Készült: PoliPrint Kft., Ungvár, Turgenyev u. 2. Felelős vezető: Kovács Dezső

A II. Rákóczi Ferenc
Kárpátjai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Tartalom

Nyelvészet, esztétika

CSERNICKÓ ISTVÁN: A magyar nyelv hivatali/hivatalos használatának esélyei és lehetőségei Kárpátalján az ukrainai nyelvi helyzet és nyelvpolitika kontextusában	9
MIZSER LAJOS: Beregi és ugozsai helynevek változásai a történelem során.....	25
GAZDAG VILMOS: A kárpátaljai magyar köznyelv szláv lexikai elemei Zelei Miklós <i>A kettézárt falu</i> c. dokumentumregényében	29
BÁRÁNY ERZSÉBET: A kárpátaljai ukrán (ruszin) nyelvjárások hungarizmusainak kutatástörténetéből.....	41
BRENZOVICS MARIANNA: Andrej Tarkovszkij és a keleti képfelfogás.....	51

Biológia, gazdaság, népesség

KOHUT ERZSÉBET–HÖHN MÁRIA: A <i>Syringa josikaea</i> élőhelyeinek cönológiai jellemzése Kárpátalján.....	55
KOMONYI ÉVA–MANDZÁK GÁBOR: A GMO hódítása.....	67
REMENYIK BULCSÚ–DÁVID LÓRÁNT: Ecotourism of the Lake Tisza.....	75
KOVÁLY KATALIN: A Kárpátaljára érkező külföldi beruházások.....	81
ДНІСТРЯНСЬКИЙ МИРОСЛАВ СТЕПАНОВИЧ: Регіональна диференціація демографічного розвитку України: чинники формування, параметри та тенденції.....	87
LIPCSEI IMRE–GABÓDA BÉLA–BAJOMI ÉVA: Kárpátaljai és Békés megyei 11–14 éves roma gyerekek életmódjának összehasonlító elemzése.....	91

Történelem, egyház

TESCHMAYER GÁBOR: A konzuli bíraskodás intézménye az Osztrák–Magyar Monarchia külügyi igazgatásában	109
MOLNÁR FERENC: Adalékok a verhovinai határvidék hadtörténetéhez (1849. március) ..	121
SZÉKELY GUSZTÁV: Ugozs vármegye kialakulása az új kutatások tükrében.....	131
KOSZTYÓ GYULA: A külpolitikai gondolkodást alakító sztálini propaganda a kárpátaljai magyar pártlapjában 1946–1953 között.....	143
BARÁTH VIKTÓRIA: A donbászi munkaszolgálat a vári és a benei túlélők emlékezetében	151

BOROS LÁSZLÓ: Az Országos Lehoczky-múzeum létrejötte és működésének kezdete (1907–1928)	161
PALLAGI LÁSZLÓ: A Beregsomi Református Egyház történelmi fejlődése a XX. század első felében a presbiteri jegyzőkönyvek alapján	169
SZENDREY ANITA: A beregszászi római katolikus egyház elemi iskolájának élete Pásztor Ferenc ideérkezésétől az I. bécsi döntésig (1932–1938)	179

Recenzió

BAYERNÉ SIPOS MÓNKA–DARCSI KAROLINA: Recenzió Kupa László <i>Kisebbségi autonómia-törekvések Közép-Európában – a múltban és a jelenben</i> című tanulmánykötetről	189
---	-----

A kárpátaljai magyar köznyelv szláv lexikai elemei Zelei Miklós *A kettézárt falu* c. dokumentumregényében

Rezümé Zelei Miklós *Kettézárt falu* c. dokumentumregénye az adatközlők visszaemlékezései és a levéltári adatok segítségével az olvasók számára nem csupán az érintett települések történelmébe, de az itt élők nyelvhasználatába is jó betekintést nyújt. Jelen tanulmány a kötetben előforduló szláv (ukrán és orosz) lexikai elemek katalogizálását mutatja be, valamint egyéb szempontok szerint is csoportosítja a lexikai elemeket.

Резюме Документальний роман «Поділене навпіл село» Міклоша Зеї знайомить читачів не лише з історичними відомостями про села, описаними у творі, а й подає матеріал про особливості мовлення місцевого населення. Предметом нашого дослідження є збір, категоризація та категоризація слов'янїзмів (українізмів та русизмів), визначення їх лексичних і граматичних значень, а також поділ за тематичними групами.

Bevezetés

A történelmi viszontagságokat leginkább megélt kárpátaljai magyar települések, Kis- és Nagyszelmenc, valamint a szomszédos települések XX. századi történelmébe nyújt betekintést Zelei Miklós *A kettézárt falu* c. dokumentumregénye a jelenleg itt élők, vagy az egykor itt élők visszaemlékezései és levéltári anyagok segítségével.

„Az ikerfalu évszázadokon át egybeépülve, szerves egységként élte életét. A Párizs környéki békeszerződések alapján Csehszlovákiához került. Az első bécsi döntést követően, 1938–44 között újra Magyarországhoz tartozott. Kárpátalja szovjet bekebelezése után a szovjet-csehszlovák határral kettézárták.¹ A határt jelző drótkerítés azonban csupán néhány éve tűnt el.

A terület többszöri gazdacserélése kapcsán a kötet egyik adatközlője így fogalmaz: „*A nevem Ortutay Elemér, ungvári gyerek vagyok, arról híres, hogy őt-hat államban éltem eddig, és mindig Ungváron laktam. Itt születtem 1916-ban, a Monarchiában. Csehszlovákiában jártam iskolába meg első szemináriumba, Magyarországon voltam kispap, Magyarországon szenteltek görög katolikus pappá, a Szovjetunióban tartóztattak le, Ukrajnában öregedtem meg, és még ma is Ungváron vagyok*” (Zelei 2001: 217).

Az állami hovartartozással együtt a történelem folyamán a domináns nyelv is többször változott, aminek következtében a két- és többnyelvűség természetes nyelvi folyamat.

A kötet szerzője maga is konstatálja a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatában előforduló másodnyelvi elemek jelenlétét, s a kötet végén abc-rendben közli is azokat. Ugyanakkor a megadott szójegyzék csupán a szöveg megértését hivatott elősegíteni a kárpátaljai magyar nyelvjárásokat kevésbé ismerők számára, s így a jegyzék a kötetben ténylegesen előforduló szláv elemeknek mindössze azt a részét tartalmazza, melynek jelentését az adatközlő a folyó szövegben nem magyarázza meg vagy fordítja le.

Jelen tanulmánynak a kötetben előforduló szláv (ukrán és orosz) lexikai elemek katalogizálása, az átadó nyelv és az eredeti forma feltüntetése a célja, mely mellett természetesen megadjuk a standard magyar jelentését is a szónak, s a szövegből vett példamondatokkal illusztráljuk a kárpátaljai magyar köznyelvben való elterjedtségét is. A bemutatott példák a rövidebb mondatoknál a teljes mondatok, míg egy-egy hosszabb, összetett mondat esetében csupán annak vonatkozó részei, melyek jelentésének a pontos megtartására igyekeztünk odafigyelni.

* PhD-hallgató, ELTE BTK, Szláv Nyelvészeti Doktori Program. A tanulmányt lektorálta: Bárány Erzsébet, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.

¹ Zelei Miklós 2001: 269. *A kettézárt falu*, Ister, Budapest

A fentebb tisztázott kritériumok alapján a kötetből 111 szláv eredetű vagy szláv közvetítésű lexikai elemet adatoltunk, melyből szótári adatállományt hoztunk létre.

A szótár szócikkeinek felépítése

A címszó a maga helyesírási alakjában;

Jelöljük az adott elem szófaját és a nyelvtani szerelését is, tehát a tárgyragos és az egyes szám 3. személyű birtokos személyragos alakot (csak a ragot);

A szó nyelvjárási alakját fonetikai transzkripcióban;

Ezt az átadó nyelv vagy nyelvekben előforduló standard változat eredeti (cirill betűs) alakja követi.

Ezt követi szögletes zárójelben az adott lexikai elem forrásnyelvi megjelölése (a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban meghonosodott ukrán vagy orosz kölcsönszavak jelentős része a szláv nyelvekbe is valamely más (latin, görög, német, olasz stb.) nyelvből átvett kölcsönszóként került be).

Megadjuk az adott elemek standard magyar jelentését vagy jelentéseit is. A legtöbb lexikai elemnek, ahogyan a szláv nyelvekben, úgy a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban is sokszor több jelentése is ismert. Ugyanakkor az általunk szűk keretek között (a dokumentumregény anyagán) végzett kutatás során az adott elemeknek általában csak egy jelentését adatoltuk, s így a példamondatok is csak erre a jelentésre vonatkoznak. A további jelentéseket csupán tájékoztató jelleggel adtuk meg.

A műből vett idézet, mely tartalmazza az adott elemet;

A visszakereshetőség és további kutatások biztosításához zárójelben közöljük az oldalszámot, melyen az adott elem megtalálható.

A legtöbb elem a kötetben többször is előfordul, ám terjedelmi okok végett csupán az első előfordulásra adunk példát. Zárójelben ugyanakkor megadjuk a kötet azon oldal-számait, ahol az adott elem újabb előfordulásai találhatóak. A dokumentumregényben nagy mennyiségben fordulnak elő hosszabb-rövidebb szláv nyelvű megnyilatkozások (kódváltások és kódkeverések) is, melyek magyar jelentését a szerző szintén megadja a mű végén. E nyelvi jelenségek bemutatása egy külön munkát igényelne, így ezekkel nem fogunk e munka keretében behatóbban foglalkozni.

A továbbiakban bemutatjuk az általunk adatolt szláv lexikai elemekből a fentebb bemutatott formában készült abc-rendű szótári adatállományt.

anketa fn. **’-t, ’-ja** – *anketa* < ukr. *анкета*; or. *анкета*; [*<fr. enquete*] – 1. ’ankét’; 2. ’kérdőív’: *Az ügyvédnél mindig ankettákat kellett kitölteni.* (142; 143.)

apparat fn. **’-t, ’-ja** – *apparat* < ukr. *апарат*; or. *апарат*; [*<ném. apparat*] – 1. ’készülék, műszer’; 2. ’szerv’: *Apparátok voltak eldugdosva.* (8.)

ártvel fn. **’-t, ’-ja** – *ártvel* < or. *артель*; [*<or. артель*] – ’termelőszövetkezet’: *Az öcsém beállt egy ártvelba teherautósofőrnek.* (121.)

autobiográfia fn. **’-t, ’-ja** – *autobiográfia* < ukr. *автобіографія*; or. *автобиография*; [*<fr. autobiographie*] – ’önéletrajz’: *Először kitöltjük az autobiográfiát.* (228.)

bánya fn. **’-t, ’-ja** – *bánya* < ukr. *баня*; or. *баня*; [*<lat. baneum*] – 1. ’fürdőhelyiség’; 2. ’gőzfürdő’: *Azt mondja az orosz, most már mentek a bányába.* (94.)

bezpeka fn. **’-t, ’-ja** – *bezpeka* < or. *органыгосударственной безопасности*; [*<or. безпека*] – ’állambiztonsági szervek’: *De mink se akartunk bekerülni a bezpekára;* (9; 18; 39; 97; 101; 102; 154; 211; 212; 213; 215; 216; 226) és az ebből képzett:

bezpekás: *Volt nálunk egy bezpekás főhadnagy.* (22; 23; 84; 86; 148; 211; 216; 251)

brezent fn. **’-t, ’-ja** – *brezent* < ukr. *брезент*; or. *брезент*; [*<ném. Präsent*] – 1. ’vízhatlan ponyva’; 2. ’sátorlap’: *Kiküldtek értünk egy autóoszlopot, mindegyik letakarva brezentel.* (93; 94.)

brigád fn. **’-t, ’-ja** – *brigád* < ukr. *бригада*; or. *бригада*; [*<ném. Brigade*] – 1. ’munkáscsoport’; 2. ’brigád, dandár, csapat’: *Pláne mikor együtt volt az egész brigád.* (49.)

- brigadir** fn. '-t, '-ja – *brigadir* < ukr. *бригадир*; or. *бригадир*; [<ném. *Brigadier*] – 'munkavezető': *Meg volt egy brigadir, aki járta a népet, hogy hova kell menni dolgozni.* (77; 87; 153; 154.)
- buháler** fn. '-t, '-ja – *buháler* < ukr. *бухгалтер*; or. *бухгалтер* [<ném. *Büchhalter*]; – 'könyvelő': *Volt még egy főbuháler, egy könyvelő, aki beírta, hogy mégis mi volt a bevétel, meg a kiadás.* (77; 148.)
- bukétka** fn. '-t, '-ja – *bukétka* < ukr. *букет*; or. *букет* [<fr. *bouquet*] – 1. 'virágcsokor'; 2. 'bokréta': *A markában ez a hervadt bukétka.* (228.)
- csáj** fn. '-t, '-ja – *csáj* < ukr. *чай*; or. *чай*; [<or. *чай*] – 'tea': *Megkóstoltuk azért az orosz csáját is.* (94.)
- csász** fn. '-t, '-ja – *csász* < ukr. *віиськова частина*; or. *часть*; [<or. *часть*] – 1. 'hadosztály, alakulat'; 2. 'laktanya': *Legelőször egy vojeni császhoz mentem, hogy hol van az a csász, ahol ő szolgál.* (26.)
- csurma** fn. '-t, '-ja – *csurma* < ukr. *торма*; or. *торма*; [<ném. *Turm*] – 1. 'börtön', 2. 'tömlőc': *A frontot is megjárta, kapott két év csurmát.* (14; 21; 25; 39; 48; 80; 154.)
- davaj** ige – *dávaj* < ukr. *давай*; or. *давай*; [<or. *давай*] – 1. 'adj'; 2. 'indulj, gyerünk, nosza': *De meglát a katona, szalad felém, fogja rám a géppisztolyt, davaj!* (7; 94; 104; 119; 156.)
- DOF** fn. '-t, '-ja – *DOF* < or. *Дерево Обратывающая Фабрика* [<or. mozaikszó *ДОФ*] – 'fafeldolgozó üzem': *A Beregszászi Fafeldolgozó Üzem, a DOF, Derevo Obrativajusaja Fabrika melléküzemecskéje.* (203.)
- dokument** fn. '-t, '-ja – *dokument* < ukr. *документ*; or. *документ*; [<lat. *documentum*] – 'okmány; okirat': *Amikor bevittük a hivatalokba a dokumenteket, volt is ebből baj.* (141.)
- durák** fn. '-t, '-ja – *durák* < ukr. *дурак*; or. *дурак*; [<or. *дурак*] – 1. 'ostoba, oktondi ember'; 2. 'tökfilkő': *Bolond vagy te, durák, ha ilyen rossz szénát viszel haza.* (20.)
- dvizsenyié** fn. '-t, '-ja – *dvizsenyie* < or. *движение* [<or. *движение*] – 1. 'mozgás'; 2. 'mozgalom'; 3. 'forgalom': *Na hogy hívták azt a dvizsenyiét?* (117.)
- felcser** fn. '-t, '-ja – *felcser* < ukr. *фельдшер*; or. *фельдшер* [<ném. *Pfleger*] – 'orvossegéd; felcser': *Bekerült, mint felcser a lágerkórházba.* (77.)
- generáldirektor** fn. '-t, '-ja – *generáldirektor* < ukr. *генералдиректор*; or. *генералдиректор* [<ném.+fr. *General+directeur*] – 'főigazgató': *Elmentem Ungvárra a generáldirektorhoz.* (115.)
- gáterista** fn. '-t, '-ja – *gáterista* < ukr. *працівник запра*; or. *працівник запра*; [<ném. *Gatter*-ból] – 'fűrésztelepi munkás': *Gáterista voltam, fűrészgépen dolgoztam.* (81.)
- gimnasztyorka** fn. '-t, '-ja – *gimnasztyorka* < or. *гимнастёрка*; [<or. *гимнастёрка*]; – 'ingszerű zubbony; gimnasztyorka': *Volt egy jó gimnasztyorkám, és láttam rajta, hogy igen megtetszett neki.* (15; 16; 23.)
- gránic** fn. '-t, '-ja – *granic* < ukr. *границя*; or. *граница*; [<ószláv *граница*] – 'határ': *Az én nagyanyám udvarán ment keresztül a gránic.* (53; 56.)
- griveny** fn. '-t, '-ja – *grivenya/griveny* < ukr. *гривня* [<ukr. *гривня*] – 'Ukrajna hivatalos pénzneme': *A kupon helyett az új pénz a griveny.* (190.)
- gyezsurnij** fn. '-t, '-ja – *dezsurnij* < ukr. *дежурний*; or. *дежурный*; [<fr. *être de jour*] – 'szolgálatos, ügyeletes, napos': *Kellett egy barakkszolga, egy gyezsurnij.* (224.)
- insztruktor** fn. '-t, '-ja – *insztruktor* < ukr. *інструктор*; or. *инструктор*; [<lat. *instructor*] – 1. 'útmutató'; 2. 'kiképző, idomár': *Jön az insztruktor, hogy hívják magát?* (80.)
- invalid** mn., fn. – *invalid* < ukr. *інвалід*; or. *инвалид*; [<ném. *Invalide*] – 'rokkant': *Én invalid vagyok, a második világháborúból.* (45.)
- kartocska** fn. '-t, '-ja – *kartocska* < or. *карточка* [<or. *карточка*] – 1. 'kis lap, kártyácska'; 2. 'személyi lap'; 3. 'névjegy': *A perszonalnij kartocska, még most is megvan valahol.* (96.)

- kassza** fn. **’-t, ’-ja** – *kassza* < ukr. *каса*; or. *касса* [< ol. *cassa*] – 1. ’pénzszekrény’; 2. ’a pénztár pénzkészlete’: *A kölcsönpénzt betették a kasszába.* (123.)
- klub** fn. **’-t, ’-ja** – *klub* < ukr. *клуб*; or. *клуб*; [<ném. *Klub*] – 1. ’klub’; 2. ’kultúrház’: *Most már itt lakunk a falu közepe táján, szemben a klubbal.* (8; 11; 19; 20; 22; 139; 258.)
- kolhoz** fn. **’-t, ’-ja** – *kolhoz* < ukr. *колгосп*; or. mozaikszó *колхоз* «коллективное хозяйство»; [<or. *колхоз*] – 1. ’termelőszövetkezet’; 2. ’kollektív gazdaság’: *Palágyból a Sztalinút kolhoz küldött oda.* (17; 18; 19; 20; 21; 26; 43; 48; 49; 55; 56; 61; 69; 77; 78; 79; 83; 103; 153; 154; 155; 206; 248; 252; 256; 257; 264.)
- komangyirovka** fn. **’-t, ’-ja** – *komangyirovka* < or. *командировка*; [<fr. *Commendeor-ból*] – ’kiküldetés’: *Csak úgy komangyirovkába voltam kiküldve.* (58.)
- kombájn** fn. **’-t, ’-ja** – *kombájn* < ukr. *комбайн*; or. *комбайн*; [<ang. *combine harvester*] – 1. ’aratógép’; 2. ’kombájn’: *Jártam Nagyszelmencben géppel, kombájnnal, barátság alapon kiségeteni a szlovákokat.* (56; 192.)
- komendánt** fn. **’-t, ’-ja** – *komendánt* < ukr. *комендант*; or. *комендант*; [<fr. *Commandant*] – 1. ’parancsnok’; 2. ’gondnok’: *Aztán a komendánt egy kicsit hátba löködött, nehogy át tanáljak szökni.* (7; 15; 19; 67.)
- komiszárus** fn. **’-t, ’-ja** – *komiszárus* < ukr. *комисар*; or. *комиссар*; [<ném. *Komissar*] – ’megbízott’, ’biztos’: *A magyar falvakban mindenütt szlovák komiszáriusokat neveztek ki.* (63.)
- komszomol** fn. **’-t, ’-ja** – *komszomol* < ukr. *комсомол*; or. *Коммунистический Союз Молодёжи*; [<or. mozaikszó *комсомол*] – ’Kommunista Ifjúsági Szövetség’: *Be akartak léptetni a Komszomolba.* (19; 48; 103; 104; 232; 252; 253.)
- kopek** fn. **’-t, ’-ja** – *kopéjka* < ukr. *копійка*; or. *копейка* [<or. *копейка*] – 1. ’kopek’; 2. ’aprópénz’: *Kaptam érte két rubel ötven kopekot.* (18; 26; 49; 81; 190.)
- kopera** fn. **’-t, ’-ja** – *kopera* < ukr. *кооператив*; or. *кооператив*; [<fr. *kooperation*] – ’szövetkezet, szövetkezeti bolt’: *A szabadnapos katonák elmentek a koperába.* (19; 22; 24.)
- koperta** fn. **’-t, ’-ja** – *koperta* < ukr. *конверт, коперта*; or. *конверт*; [<ol. *copert*] – ’(levél)boríték’: *Odadtuk az ügyvédnek a költséget, ami kellett az ügyintézésre, a fordításra, a kopertákra.* (142.)
- kruzska** fn. **’-t, ’-ja** – *kruzska* < ukr. *кружка*; or. *кружка*; [<or. *кружка*] – ’korsó, bögre’: *Adtak egy bádogat, kruzskát, fújnak bele.* (18.)
- kulák** fn. **’-t, ’-ja** – *kulák* < or. *кулак*; [<or. *кулак*] – 1. ’a Szovjetunióban gazdasági korlátozásokkal sújtott gazda’; 2. ’zsirosparaszt’: *Mire hazaértem kulák lett belőlem.* (81; 83; 102; 264.)
- kupé** fn. **’-t, ’-ja** – *kupé* < ukr. *купе*; or. *купе*; [<fr. *coupé*] – ’2 vagy 4 személy részére biztosított vonatfülke’: *Marhakupékban utaztunk, tíz nap, tizenegy éjjel.* (66; 69.)
- kvadratúra** fn. **’-t, ’-ja** – *kvadratúra* < ukr. *квадратура*; or. *квадратура*; [<lat. *quadratum*] – 1. ’négyzet’; 2. ’lakás területe’: *Mert a kvadratúra ennyi.* (126.)
- kvitancia** fn. **’-t, ’-ja** – *kvitancia* < ukr. *квитанція*; or. *квитанция* [<ol. *quietus*] – 1. ’nyugta’; 2. ’elismervény’: *Mutatot a kvitanciát.* (45.)
- láger** fn. **’-t, ’-ja** – *láger* < ukr. *лагір*; or. *лагерь* [<ném. *Läger*] – ’tábor’: *Megjöttek a lágerből, aztán átszöktek.* (11; 12; 15; 25; 39; 51; 66; 69; 86; 88; 89; 93; 99; 101; 116; 118; 123; 148; 215; 218; 219; 223; 224; 247; 248; 266.)
- lityinant** fn. **’-t, ’-ja** – *lityinant* < ukr. *лейтенант*; or. *лейтенант* [<fr. *lieutenant*] – ’hadnagy’: *Azt mondta a lityinant, hogy kell neki a berena.* (16; 27; 53; 54; 55; 67; 68; 264.)
- major** fn. **’-t, ’-ja** – *major* < ukr. *майор*; or. *майор*; [<lat. *major*] – ’órnagy’: *És jött a határszéli komendánt, ..., egy major.* (15; 19; 95; 96; 119.)
- marsrut** fn. **’-t, ’-ja** – *marsrut* < ukr. *маршрут*; or. *маршрут*; [<ném. *Marschroute*] – ’útvonallal, útirány’: *Hát ilyen marsrutot én még nem láttam.* (118.)
- mesál** ige – *mesál* < ukr. *мишати*; or. *мишати*; [<öszláv *мишати*] – 1. ’zavar, háborgat’; 2. ’összekever, vegyít’: *A vadász nyomot csinál a hóban, és az őket mesálja.* (98.)

- milícia** fn. '-t, '-ja – *milícia* < ukr. *міліція*; or. *милиция*; [<lat. *militia*] – 'rendőrség': *Bevitték a milíciára a papírt.* (48; 142; 143; 154; 203; 257.)
- milicista** fn. '-t, '-ja – *milicista* < ukr. *міліціонер*; or. *милиционер*; [<lat. *militia*-ból] – 1. 'rendőr, rendőrségi alkalmazott'; 2. 'milicista': *Volt ott egy milicista, tizedesi rangban.* (15; 16; 19; 22; 26; 48; 61; 266.)
- nacsálynik** fn. '-t, '-ja – *nacsálynik* < ukr. *начальник*; or. *начальник*; [<ószláv *начальник*] – 1. 'vezető, előjáró'; 2. 'főnök'; 3. '(katonai) parancsnok': *Odajött a többi nacsálynik is.* (14; 15; 19; 21; 79; 117.)
- noszilka** fn. '-t, '-ja – *noszilka* < ukr. *носилка*; or. *носилки*; [<ószláv *несы*-ból] – 1. 'hordágy'; 2. 'különböző dolgok kézi szállítására szolgáló eszköz': *Noszilkán nem adják haza a halottat.* (152.)
- oblaszty** fn. '-t, '-ja – *oblaszty* < ukr. *область*; or. *область*; [<ószláv *область*] – 'terület': *Voltam Szarátovban, Cserkaszki oblasztyban.* (45.)
- parohod** fn. '-t, '-ja – *parohod* < or. *пароход*; [<or. *пароход*] – 'gőzhajó': *A parohod Nagyvezsda Krupszkaja megjelent.* (265.)
- pászka** fn. '-t, '-ja – *pászka* < ukr. (nyelvjárási) *паска* (пасхальний хліб); or. *пасхальный хлеб*; [<gr. *pászka*] – 1. 'Húsvétkor a zsidóknál kenyér helyett sütött kovásztalan vékony tészta': *Jött a pap pászkat szentelni.* (208.)
- paszport** fn. '-t, '-ja – *paszport* < ukr. *паспорт*; or. *паспорт*; [<fr. *passport*] – 'személyigazolvány': *Nem kellett csak az engedély meg a paszport.* (44; 54; 55; 95; 97; 142; 220; 259.)
- patruj** fn. '-t, '-ja – *patruj* < ukr. *патруль*; or. *патруль*; [<fr. *patrouille*] – 'járőr; őrjárat': *Az egyik patruj volt, járt a határon.* (23; 27; 104; 201.)
- peredácsa** fn. '-t, '-ja – *peredácsa* < ukr. *передача*; or. *передача*; [< or. *peredacsa*-ból] – 1. 'adás; átadás'; 2. 'mechanikus szerkezet': *Ezt oroszul peredácsinak mondják.* (212.)
- plán** fn. '-t, '-ja – *plán* < ukr. *план*; or. *план*; [<ném. *Plan*] – 1. 'terv'; 2. 'vázlat': *A plánt nem tudták teljesíteni.* (123.)
- plomba** fn. '-t, '-ja – *plomba* < ukr. *пломба*; or. *пломба*; [<ném. *Plombe*] – ólomzár: *Leplobálták a műhelyt.* (122.)
- pogranzóna** fn. '-t, '-ja – *pogranzóna* < or. *mozaikszó* *погранзоны* «пограничные зоны»; [<or. *pogranzóny*] – 'határmenti övezet': *Pogranzóna volt Csonkarapi is.* (266.)
- pravoszláv** mn, fn. '-t, '-ja – *pravoszláv* < ukr. *православний*; or. *православный*; [<ószláv *православный*] – 1. 'ortodox'; 2. 'ortodox vallású ember': *A görög katolikus templomunkból pravoszláv templomot csináltak.* (69; 206; 214; 228; 247.)
- prokuratúra** fn. '-t, '-ja – *prokuratúra* < ukr. *прокуратура*; or. *прокуратура*; [<fr. *procureur*] – 'ügyészség': *Honnan tudta meg a területi prokuratúra, hogy én Szüriében lakok?* (151; 152.), egyszerűsített változata: **proku** (48.)
- prokuror** fn. '-t, '-ja – *prokuror* < ukr. *прокурор*; or. *прокурор*; [<fr. *procureur*] – 'ügyész': *Fölgrott a prokuror, az ügyész, és diadalmasan lengette az aláírt jegyzőkönyveket.* (223.)
- propuszk** fn. '-t, '-ja – *propuszk* < ukr. *пропуск*; or. *пропуск*; [<or. *пропуск*] – 1. 'engedély'; 2. 'mulasztás, kihagyás': *De közben az a bácsi, ..., beszerzett nekem egy propuszkot.* (39; 97; 99.)
- pufajka** fn. '-t, '-ja – *pufajka* < ukr. *фуфайка*; or. *фуфайка*; [<or. *фуфайка*] – 1. 'pufajka, vattakabát, vattaruha' 2. 'kötött alsóruha, trikó': *Egy rongyos pufajkában, lesóványodva érkezett meg.* (48; 120.) és a belőle képzett **pufajkás** (204.)
- resztorán** fn. '-t, '-ja – *resztorán* < ukr. *ресторан*; or. *ресторан*; [<fr. *restaurant*] – 'étterem': *Bementünk a Kijev resztoránba.* (101.)
- rubel** fn. '-t, '-ja – *rubel* < or. *рубль*; [<or. *рубль*] – 'rubel, Oroszország és a volt Szovjetunió hivatalos pénzeme': *Ami Őrben száz rubel, az ott a határon már csak*

- huszonötöt ér.* (10; 17; 18; 20; 22; 42; 43; 49; 54; 62; 81; 92; 123; 142; 144; 205; 250; 253; 256; 259; 263.)
- sahta** fn. '-t, '-ja – *sahta* < ukr. *шахта*; or. *шахта*; [<ném. *Schacht*] – 1. 'bánya', 2. 'akna, kút': *Odaértünk, Gorlovka, nyolcas sahta, vagy ezer embert tartottak ott.* (87.)
- spion** fn. '-t, '-ja – *spion* < ukr. *шпiон*; or. *шпiон*; [<ném. *Spion*] – 'kém': *Leizzadva jöttek be a faluba, hogy itt a spion.* (99; 104.), és az ebből képzett **spionkodik** (124.)
- stáb** fn. '-t, '-ja – *stab* < ukr. *стаб*; or. *стаб*; [<ném. *Stab*] – 1. 'törzs'; 2. 'parancsnokság': *És anyámat Palágyból elkísérte Szürtébe, a stábra.* (14; 53; 54; 55; 95; 96; 142; 151; 208.)
- stráf** fn. '-t, '-ja – *stráf* < ukr. *штраф*; or. *штраф*; [<ném. *Strafe*] – 'bírság': *Hoztad a pénzt a stráfra?* (55.)
- szanítár** fn. '-t, '-ja – *szanítár* < ukr. *санiтар*; or. *санитар* [<fr. *sanitaire*] – 1. 'ápoló, (beteg) ápoló'; 2. 'egészségügyi katona (szanitéc)': *Ott lettem szanítár.* (118.)
- szberkassza** fn. '-t, '-ja – *berkassza* < ukr. *зберкасса*; or. *сберкасса*; [<or.+ol. *сбер+касса*] – 'takarékpénztár': *A szberkasszánál, a takarékpénztárnál lettem pénztáros.* (253.)
- szekretár** fn. '-t, '-ja – *szekretár* < ukr. *секретар*; or. *секретарь*; [<ném. *Sekretär*] – 'titkár': *Akkor a kolhozelnök, a pártsekretár, meg én, meg az öcsém (voltunk ott).* (22; 46; 103; 143; 154.)
- szerzsánt** fn. '-t, '-ja – *szerzsánt* < ukr. *сержант*; or. *сержант*; [<ném. *Sergeant*] – 'örmester': *A moszkvai fiúk jószívek voltak, de volt vagy két szerzsánt, azok nem.* (40.)
- szesztra** fn. '-t, '-ja – *szesztra* < ukr. *сесстра*; or. *сесстра*; [<or. *сесстра*] – 'nővér (mint lánytestvér, és mint ápolónő)': *Pisti körül jártak a szesztrák.* (47.)
- szetka** fn. '-t, '-ja – *szitka/szetka* < ukr. *ситка*; or. *сетка*; [<or. *сетка*] – 1. 'háló'; 2. 'hálóból készült tasak': *Végig vasbetonoszlopok, vascsövek, felül szetka, drótháló, kábelek.* (8.)
- szignalizáció** fn. '-t, '-ja – *szignalizáció* < ukr. *сигналізація*; or. *сигнализація*; [<lat. *signale*-ből] – 1. 'jelzőrendszer'; 2. 'riasztó berendezés': *A szignalizációt megcsinálták, és már nem kellett annyira tartaniuk az átszökésektől.* (29; 31.)
- szignál** fn. '-t, '-ja – *szignál* < ukr. *сигнал*; or. *сигнал*; [<lat. *signale*] – 1. 'jel'; 2. 'jelzés, jeladás': *Kaptam egy szignált az egyik megbízótól.* (123.)
- szmena** fn. '-t, '-ja – *szmena* < ukr. *змiна*; or. *смена*; [<or. *смена*] – 1. 'műszak'; 2. 'váltás, csere'; 3. 'munkacsoport': *Éppen a harmadik szmenából mentem a szállításra.* (155.)
- szokrascsenyie** fn. '-t, '-ja – *szokrascsenyie* < or. *сокращение* [<or. *сокращение*] – 1. 'létszámleépítés'; 2. 'csökkentés'; 3. 'rövidítés, egyszerűsítés': *De volt valami szokrascsenyie, csökkentés, és akik olyanok voltak azokat hamarabb leszerelték.* (40.)
- szovhoz** fn. '-t, '-ja – *szovhoz* < or. *совхоз* «советское хозяйство» [<or. betűszó *совхоз*] – 1. 'szovjetgazdaság'; 2. 'szovhoz': *Ott van száz rúd széna, vidd haza mindet, a szovhoz kaszálta.* (20; 22.)
- szovjet** fn. '-t, '-ja – *szovjet* < or. *совет*; [<or. *совет*] – 'tanács': *Egy bizottság hozzájárulása kellett a városházáról, a munkácsi szovjettől.* (125.)
- szprávká** fn. '-t, '-ja – *szprávká* < or. *справка* [<or. *справка*] – 1. 'igazolás'; 2. 'tudakozódás, érdeklődés': *Adtak nekem egy szprávkát, hogy mehetek este is.* (16.)
- sztároszta** fn. '-t, '-ja – *sztároszta* < ukr. *староста*; or. *староста* [<or. *староста*] – 1. 'rég (falusi) bíró'; 2. 'vezető, felelős'; 3. 'iskolai felvigyázó': *Ignác Jani volt a kisszelmenci sztároszta.* (56.)
- sztársina** fn. '-t, '-ja – *sztársina* < or. *старшина*; [<or. *старшина*] – 1. 'vezető'; 2. 'ranggal rendelkező katona': *Azután volt vagy három sztársina.* (15; 95.)

- szattya** fn. '-t, '-ja – *szattya* < ukr. *стаття*; or. *статья*; [*<or. статья>*] – 1. 'paragrafus, cikkely': *Felsorolták a törvénycikkek számaikat, hogy az 54-es szattya.* (151.)
- sztávka** fn. '-t, '-ja – *sztávka* < ukr. *ставка*; or. *ставка*; [*<or. ставка>*] – 1. 'fizetés, javadalmaszás, tarifa'; 2. '(díj) tétel, (bér) osztály': *Mert ők általában sztávkán voltak.* (56.)
- sztólba** fn. '-t, '-ja – *sztólba* < ukr. *стовн*; or. *столб*; [*<or. столб>*] – 'oszlop', 'pillér': *A cseh utcavégén a sorompó, a cseh sztólba.* (8;)
- sztorozs** fn. '-t, '-ja – *sztorozs* < ukr. *сторож*; or. *сторож*; [*<ószláv сѣрѣжы>*]-ből – 'őr, éjjeliőr': *Ha addig nem lőtte le a sztorozs.* (225.)
- telegram** fn. '-t, '-ja – *telegram* < ukr. *телеграма*; or. *телеграмма*; [*<ném. Telegramm>*] – 'távirat': *A telegramot nem kaptuk meg csak egész késő este.* (34; 137; 141; 143.)
- tramváj** fn. '-t, '-ja – *tramváj* < ukr. *трамвай*; or. *трамвай*; [*<ang. tramway>*] – 'villamos': *Minden nap tramvájon vitte neki az ételt.* (119.)
- transzport** fn. '-t, '-ja – *transzport* < ukr. *транспорт*; or. *транспорт*; [*<fr. transport>*] – 1. 'szállítási'; 2. 'szállítmány': *Transzportokban vitték az asszonyféléket is.* (85; 117; 122.)
- truba** fn. '-t, '-ja – *truba* < ukr. *труба*; or. *труба*; [*<ószláv труба>*] – 1. 'trombita, kürt'; 2. 'cső, kémény': *Trubás volt a katonáideje alatt.* (91.)
- tunel** fn. '-t, '-ja – *tunel* < ukr. *тунель*; or. *туннель*; [*<ang. tunnel>*] – 'alagút': *A Vereckei-hágón nem lehet átmenni, le van robbantva a tunel.* (65.)
- ucsásztok** fn. '-t, '-ja – *ucsasztok* < or. *участок*; [*<or. участок>*] – 1. 'terület, parcella, körzet'; 2. 'rendőrszoba': *Legközelebb megint mentünk ugyanarra az ucsásztokra szántani.* (25.)
- ukáz** fn. '-t, '-ja – *ukáz* < ukr. *указ*; or. *указ*; [*<or. указ>*] – 1. 'parancs'; 2. '(törvényerejű) rendelet, ukáz': *Úgy gondolom, hogy a területi kompartttól jött az ukáz.* (123.)
- úlica** fn. '-t, '-ja – *úlica* < ukr. *вулиця*; or. *улица*; [*<or. улица>*] – 'utca': *Munkácson lakik, úlica Csarajeva.* (42.)
- usanka** fn. '-t, '-ja – *usanka* < or. *ушанка*; [*<or. ушанка>*] – 'füles téli sapka': *Az usankájuk le volt engedve.* (144.)
- védomoszty** fn. '-t, '-ja – *védomoszty* < or. *ведомость*; [*<or. ведомость>*] – 'különböző adatok (pl. munkanapok, jövedelem) feltüntetésére szolgáló lista': *En is magyarul csináltam a védomosztvokat.* (77.)
- zabór** fn. '-t, '-ja – *zabór* < or. *забор*; [*<or. забор>*] – 'kerítés': *Volt a zabór, a kerítés, és attól öt méterre a zöldsapkások rendelkeztek a fűvel.* (19.)
- zamokányije** fn. '-t, '-ja – *zamokányije* < or. *короткое замыкание* [*<or. замыкание>*] – 1. 'zárlat'; 2. 'rövidzárlat': *Szedték körülöttük mindig a fűvet, hogy nyezamokányijena, zamokányije, zárlat ne legyen.* (8;20.)
- zámpolit** fn. '-t, '-ja – *zámpolit* < or. *замполит*; [*<or. замполит>*] – 'szovjet katonai tiszt-ség: a politikai alakulat helyettes vezetője': *Száz közt már volt zámpolit: kapitány, vagy főhadnagy.* (15; 22.)
- zasztava** fn. '-t, '-ja – *zasztava* < or. *застава*; [*<or. застава>*] – 'határőr': *Ha Pálágyban jövünk el a zasztava előtt, a katona fog minket igazoltatni.* (97; 99; 104.)
- zasztogramm** fn. '-t, '-ja – *zasztogramm* < ukr. *сто грамм*; or. *сто грамм*; [*<or. сто грамм>*] számnév főnevesült alakja – 'egy deciliter vodka, száz gramm': *Kértem neki zasztogrammot, mások is fizettek neki.* (21.)
- zavhoz** fn. '-t, '-ja – *zavhoz* < or. *завхоз* «заведующий хозяйством» [*<or. mozaikszó завхоз>*] – gazdasági vezető: *A zavhoz is azt mondta, hogy megoperálták.* (151.)
- zootechnikus** fn. '-t, '-ja – *zootechnikus* < ukr. *зоотехник*; or. *зоотехник* [*<lat.+ném. zoo+Technik>*] – 1. 'állattenyésztési szakember'; 2. 'zootechnikus': *Anyu testvérének a lánya itt volt zootechnikus.* (206.)
- zsulik** fn. '-t, '-ja – *zsulik* < or. *жудик* [*<or. жудик>*] – 'tolvaj, csibész': *Azt hitték, hogy itthon zsulikol, vagy ilyesmi.* (48; 224.)

A dolgozat további részében megejtjük a begyűjtött szláv eredetű lexikai elemek forrásnyelvi és szófaji vizsgálatát, valamint a fogalomkörönkénti osztályozásukat.

Szófaji besorolás

A kontaktológiai szakirodalom szerint nyelvi univerzálénak számít, hogy nyelvi kontaktushelyzetben a főnevek, az igék és a melléknevek kölcsönözhetők egyik nyelvből a másikba a legkönnyebben (Bartha, 1993: 105). A kárpátaljai magyar nyelvváltozatok lexikai kölcsönzéseinek túlnyomó többsége is főnév és melléknév (vö. Kótyuk, 2007).

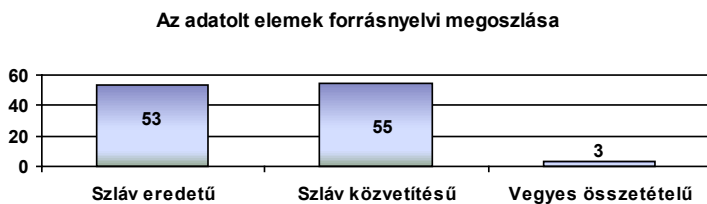
1. ábra

A fentebbi kijelentéseket kutatásunk is alátámaszthatja. Az általunk adatolt 111 szláv lexikai elemből ugyanis csupán kettő ige: 1. davaj; 2. mesál; (vö. 1. ábra).

Forrásnyelvi megoszlás

A keleti szláv nyelvek számos hasonlóságot mutatnak egymással. Ezek közül talán az egyik legszembevetőbb a lexikai állomány nagyfokú egyezése vagy hasonlósága, melyet fokoz a más nyelvekből átvett elemek kölcsönös megléte is.

A kutatásunk során begyűjtött 111 kölcsönszóból ugyanis 55 olyan, amely a szláv nyelvekbe valamely más nyelvből került át. Szláv eredetűnek 53 lexikai elem minősül, s 3 olyan összetett szót adatoltunk, melynek egyik tagja szláv, míg a másik valamilyen más nyelvi elem (vö. 2. ábra).

2. ábra

A nem szláv eredetű, de a magyar nyelvbe szláv közvetítéssel meghonosodott szavakat is lehet csoportosítani, mégpedig aszerint, hogy a szláv nyelvekbe milyen nyelvi elemként kerültek át.

Ez alapján az 55 szó megoszlása a következő: latin – 9 szó (pl. bányá, szignál); angol – 3 szó (pl. kombájn, tramváj); német – 21 szó (pl. apparát, szekretár); francia – 18 szó (pl. anketa, transzport); olasz – 3 szó (pl. kassza, koperta); görög – 1 szó (pl. pászka) (l.: 3. ábra).

A szláv eredetű elemeket forrásnyelvük tekintetében három csoportra oszthatjuk. Az elsőbe az ukrán eredetű (1 szó), a másodikba az orosz eredetű (44 szó), míg a harmadikba az ószláv eredetű (8 szó) szavak tartoznak (vö. 4. ábra).

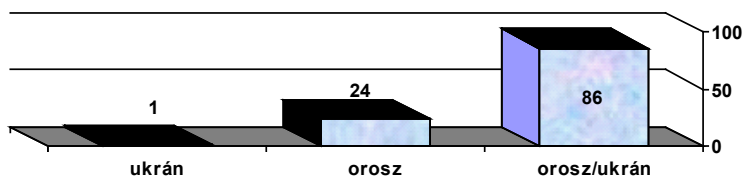
3. ábra

4. ábra

A végső etimon meghatározásán kívül célszerű megvizsgálni azt is, hogy az egyes elemek, milyen arányban használatosak az ukrán vagy az orosz, illetve mindkét nyelvben. Az általunk begyűjtött szláv eredetű elemek közül 86 mindkét nyelvben (az ukránban és az oroszban is) előfordul. Az adatolt lexikai elemek jelentős hányadát az orosz eredetű szavak képezik.

A szavak megoszlása a szláv nyelvekben való meglétük szerint

5. ábra

E megoszlás elsősorban azzal magyarázható, hogy az ukrán nép az évszázadok során orosz uralom alatt élt, s nyelvét is csupán az orosz egyik nyelvjárásként definiálták. Ezt fokozta az is, hogy a szovjet érában az orosz nyelv használati köre szinte minden nyelvhasználati szintre kiterjedt. Az ukrán nyelv presztízse és a környező nyelvekre való kihatása a független Ukrajna létrejöttével, azaz 1991-től erősödött meg ténylegesen. E hatást látszik igazolni az a tény is, hogy 24 lexikai elem csupán az orosz nyelvben használatos. Ehhez képest azon kölcsönszavak száma szinte elenyésző, melyek csak az ukrán nyelvben használatosak. Ugyanis mindösszesen 1 olyan szót (grivnya/griveny) sikerült adatolnunk, mely bizonyossággal tekinthető ukrán eredetűnek (vö. 5. ábra).

A keleti (ukrán és orosz) szlavizmusok fogalomköri csoportosítása

Ahhoz, hogy tényleges képet kaphassunk a beregi magyar nyelvjárásba bekerült és meghonosodott szláv kölcsönszavakról, szükségszerű elvégeznünk azok fogalomköri csoportosítását is. Ezáltal ugyanis pontosabban kirajzolódnak azok a nyelvhasználati színterek, melyeknél fokozott mértékben érvényesül a szláv nyelvi hatás.

A másodnyelvi elemek fogalomköri csoportosítása nem újszerű dolog a nyelvészetben. A továbbiakban megvizsgáljuk néhány jelentősebb kutatás fogalomköri kategorizációját.

Csopey László *Magyar szók a rutén nyelvben* című 1881-ben megjelent tanulmányában a rutén (azaz kárpátukrán) nyelv magyar jövevényszavait 5 tárgykörbe csoportosította: 1. törvénykezés és polgári élet; 2. katonaság; 3. műszerek, gazdasági eszközök, házi edények; 4. iparosok, ipari és kereskedelmi cikkek; 5. állás, foglalkozás tiszt. E fő csoportokon kívül a szerző szerint a következő tárgykörökben is találhatóak lexikai hungarizmusok: ingóságok, ingatlanok, ételnemek, állatok, ásványok, növények, ruhaneműk és dísz tárgyak nevei, szellemi állapotot és tulajdonságot kifejező szók (vö. Csopey, 1881: 292–293).

Vizsgálataiban Kniezsa István (2000: 144) nem csupán felgyűjtötte, de fogalomköri kategóriák szerint is csoportosította a szláv elemeket. Ő a következőképp kategorizálta a magyar nyelv szláv elemeit: 1. növény- és állatvilág; 2. halászat és vadászat; 3. földművelés és állattenyésztés; 4. ház és berendezése; 5. ruházkodás; 6. mesterségek; 7. kereszténység; 8. társadalmi és állami szervezet, valamint számos más terület, amelynek szláv elemei elenyésző voltak miatt nem kerültek külön kategóriába

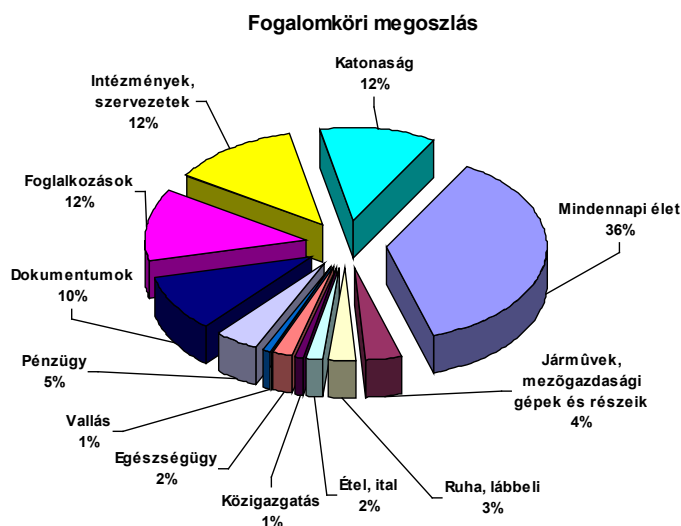
Petro Lizanec 1970-ben napvilágot látott *Magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok* c. egyetemi jegyzetének második fejezetében foglalkozik a lexikális kölcsönzésekkel és azok típusaival, valamint a lexikai hungarizmusok tematikai osztályozásával is. A szerző a lexikai hungarizmusokat 29 fogalomkörbe sorolja: 1. életvitel szókinccse; 2. emberi sajátságok, tulajdonságok, az emberek leggyakoribb cselekedetinek a neve; 3. közlekedés és híradás; 4. mezőgazdaság; 5. természeti jelenségek, domborzat, vízrajz; 6. mesterségek, szakmák szókinccse; 7. munkaeszközök; 8. mértékek; 9. kereskedelem; 10. pénzügyek; 11. igazságszolgáltatás; 12. társadalmi-politikai szókinccs; 13. iskola, tanulás, iskolaszerek; 14. sport és különféle játékok; 15. hadügy; 16. orvostudomány; 17. népköltészet szókinccse; 18. vallás, szokások, hiedelmek; 19. zene, dalok, táncok; 20. növényvilág; 21. szőlészet; 22. kertészet; 23. erdészet és fafeldolgozás; 24. színek; 25. állatvilág; 26. állatok sajátságai, tulajdonságai; 27. vadászat; 28. halászat; 29. határozószók, viszonyozók, indulatszók (Lizanec 1970: 92–113).

Kótyuk István monográfiájában 21 egymástól élesen elkülönülő csoportra osztva tárja az olvasói elé a begyűjtött, s általa ukrán kölcsönszónak minősített 247 lexikai elemet: 1. az ember tulajdonsága, külseje, cselekedetei; 2. testrészek; 3. rokonai és egyéb emberi kapcsolatok; 4. ruházat, mosás; 5. gasztronómia, étkezés; 6. házi szövés-fonás; 7. a ház berendezése; 8. gazdálkodási eszközök, épületek, helyiségek; 9. kultúrnövények, termesztésük, megművelésük; 10. vadnövények; 11. állattenyésztés, az állatok sajátságai; 12. állatvilág; 13. népi gyógyászat; 14. vallás, szokások; hiedelmek; 15. ének, tánc, szórakozás; 16. állami, társadalmi és politikai élet; 17. nemzetek, népek megnevezései; 18. földrajz; 19. elvont fogalmak; 20. határozószók, indulatszók, segédzők; 21. egyéb (Kótyuk 2007: 71–73).

Hasonló fogalomköri kategorizációt alkalmaz például Lanstyák, István is *A határon túli magyar szókészlet eredet szerinti rétegei* c. tanulmányában. Ő a következő témakörök szerint csoportosítja a határon túli magyar szókészlet kölcsönszavait: 1. étel, ital; 2. háztartás; 3. a mai hétköznapi életre jellemző mindennapi használati tárgyak, műszaki cikkek, ezekkel kapcsolatos tevékenységek; 4. ruházkodás, pipere; 5. ház, lakás, lakberendezés, kiegészítők; 6. közlekedés; 7. autózás; 8. politika, államhatalom; 9. hivatali élet, társadalombiztosítás, közigazgatás, igazságszolgáltatás, távközlés; 10. társadalmi viszonyok, társas tevékenységek; 11. oktatás; 12. egészségügy; 13. közigazgatás, pénzügyek; 14. szélesebb körben ismeretes műveltségi, szakmai és szaktudományos fogalmak; 15. munka, munkahely, foglalkozások; 16. munkagépek, munkaeszközök, munkafolyamatok, nyersanyagok; 17. mezőgazdaság, kertészet, erdészet, pásztorkodás, ezzel kapcsolatos termények; 18. épületek, épületrészek, építmények, műszaki létesítmények, építkezés, építőanyagok; 19. kereskedelem, vendéglátás; 20. kultúra; 21. pihenés, hobbi, sport, turizmus; 22. hadsereg (vö. Lanstyák 2009: 78–115).

A fentebb ismertetett fogalomköri csoportosítások ötvözésével mi is elkészítettük a saját kategorizációinkat, melynek keretében az általunk adatolt orosz és ukrán lexikai elemeket 13 fogalomköri csoportba soroltuk be:

1. mindennapi élet – 41 szó; 2. ruházat – 3 szó; 3. gasztronómia, ételek, italok – 8 szó; 4. járművek, mezőgazdasági gépek és azok részei – 4 szó; 5. foglalkozások, tisztségek – 14 szó; 6. intézmények – 14 szó; 7. dokumentumok – 11 szó; 8. járművek, közlekedési eszközök – 8 szó; 9. vallás – 1 szó; 10. pénzügy – 5 szó; 11. egészségügy – 2 szó; 12. katonaság – 13 szó; 13. közigazgatás – 1 szó (vö. 6. ábra és az 1. táblázat).

6. ábra

A kategorizálás nehézségét jelentette az, hogy egyes szavak több fogalomkörbe is beilleszthetők. Ilyen pl. a *pászka* szó, mely egyaránt tartozhat az élelmiszerek és a vallás kategóriájába is, ugyanakkor a rögzített példamondat, azaz a „*Jött a pap pászkát szentelni*” alapján a szó egyértelműen az ételek kategóriájába sorolandó. Megjegyzendő azonban az is, hogy bár mi nem adatoltuk, de a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban a *pászka* szó használatos *húsvét* jelentésben is.

A könnyebb áttekinthetőség kedvéért az 1. táblázatban megadjuk az egyes fogalomkörökhöz tartozó összes általunk adatolt lexikai elemet.

Összegzés

Megállapítható, hogy *A kettézárt falu* c. dokumentumregény számos szláv nyelvi elemet tartalmaz, melyek vizsgálata megvilágítja, hogy a szomszédos keleti szláv nyelvek mély hatást gyakoroltak a kárpátaljai magyar nyelvre/nyelvjárásokra. A szavak fogalomköri kategorizációja révén pedig kimutatható, hogy mely nyelvhasználati színtereken jelentkeznek fokozottan a másodnyelvi hatások.

A forrásnyelv meghatározása megvilágítja többek között azt is, hogy a szláv nyelvek (ukrán/orosz) szókészletére mely nyelvek hatottak a leginkább, valamint az ukrán és orosz nyelv magyar nyelvvel kapcsolatos hatásmechanizmusát is, mely szoros összefüggésben áll az adott nyelvet beszélők történelmi múltjával.

FORRÁS

Zelei Miklós (2001). *A kettézárt falu*. Dokumentumregény Adolf Buitenhuis fényképeivel. Második kiadás. Ister, Budapest, 278 p.

1. táblázat

1. Mindennapi élet (41 szó)	apparát; bánya; brezent; brigád; bukétka; davaj; durak; dvizsényie; gránic; invalid; koperta; kruzska; kulák; kvadratúra; láger; marsrut; mesál; noszilka; parohod; peredácsa; plán; plomba; sahta; stráf; szetka; szignalizáció; szignál; szmena; szokráscsényie; sztattya; sztávka; sztólba; sztorozs; truba; tunel; ucsasztok; úlica; zabór; zamokányije; sztogramm; zsulik
2. Járművek, mezőgazdasági gépek és azok részei (10 szó)	bagázsnyik; elektricska; kombájn; kupé; marsutka; pricep; számoszvál; sztupica; tramváj; transzport
3. Ruházat (3 szó)	gimnasztyorka; pufájka; usanka
4. Gasztronómia, ételek, italok (2 szó)	csáj; pászka
5. Közigazgatás (1 szó)	oblászty
6. Egészségügy (2 szó)	szanitár; szesztra
7. Vallás (1 szó)	právoszláv
8. Pénzügy (5 szó)	grivnya/griveny; kassza; kopek/kopéjka; rubel, szberkassza
9. Dokumentumok (11 szó)	anketa; autobiográfia; dokument; kartocska; kvitancia; paszport; propuszk; szprávka; telegramm; ukáz; védomoszty
10. Foglalkozások, tisztségek (14 szó)	brigadír; buháter; felcser; generáldirektor; gáterista; insztruktor; milicista; nacsálnyik; prokuror; spion; szekretár; sztároszta; zavhoz; zootechnikus
11. Intézmények (13 szó)	ártyel; bezpeka; DOF; klub; kolhoz; komzszomol; kopera; milicia; prokuratúra; resztorán; szovhoz; szovjet; zasztava
12. Katonáság (13 szó)	csász; gyezsumij; komangyirovka; komendánt; komiszárius; lityinánt; major; patruj; pogranzóna; stáb; szrezsánt; sztársina; zámpolit

IRODALOM

- Bartha Csilla (1993). *Egy amerikai magyar közösség nyelvhasználatának szociolingvisztikai megközelítései*. Kandidátusi értekezés. Budapest: kézirat.
- Csopey László (1881). *Magyar szók a rutén nyelvben*. In: *Nyelvtudományi közlemények XVI.* 270–294.
- Kniezsa István (2000). *Magyar–szláv nyelvi érintkezések*. — In: *A magyarság és a szlávok*. Szerk. Szeckfü Gyula. Bp., Lucidus Kiadó, 2000.
- Kótyuk István (2007). *Az ungi magyar nyelvjárás ukrán jövevényszavai — Украинские заимствования в ужанском венгерском говоре*. Szerkesztette és az előszót írta ZOLTÁN ANDRÁS. Kiadja a Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Tanszéke. Nyíregyháza.
- Lanstyák István (2009). *A határon túli magyar szókészlet eredet szerinti rétegei*. — In: *Tanulmányok a kényelvűségről IV.* Szerkesztette: LANSTYÁK ISTVÁN, MENYHÁRT JÓZSEF és SZABÓMIHÁLY GIZELLA, Gramma Dunaszerdahely 2009, 78–115.
- Lizanec Petro (1970). *Magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok (A kárpátontúli ukrán nyelvjárások anyagai alapján)*. Uzshorod: Uzshorodi Állami Egyetem.

A-19 Acta Beregsasiensis. Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II. – Ужгород: ПоліПрінт, 2010 – 196 с.
(угорською, українською, німецькою та англійською мовами)
ISBN 978-966-2595-07-9

«Acta Beregsasiensis» є науковим виданням Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II. Даний том вміщує дослідження угорською, українською, англійською та німецькою мовами за друге півріччя 2010 року. До випуску ввійшли публікації викладачів та студентів інституту, а також закордонних науковців у сфері мовознавства, літератури, історії, педагогіки, біології, економіки та інших наук.

УДК 001.2
ББК 72

Наукове видання

ACTA BEREKSASIENSIS

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II

(угорською, українською, німецькою та англійською мовами)

2010/3
Том IX, № 3

РЕДАКЦІЯ: *Когут А., Пенцкофер І.*
КОРЕКТУРА: *Г. Варцаба І.*
ВЕРСТКА: *Гороній А.*
ОБКЛАДИНКА: *К&P*
ВІДПОВІДАЛЬНІ ЗА ВИПУСК: *Орос І., Шовш К.*

Здано до складання 08.11.2010. Підписано до друку 26.11.2010.
Папір офсетний. Формат 70x100/16.
Умовн. друк. арк. 15,8. Тираж 250. Зам. 434.

СП "ПоліПрінт", м. Ужгород, вул. Тургенева, 2.